

УДК 72(477.44)(092)

HRYHORII ARTYNOV - THE CREATOR OF THE ARCHITECTURAL HISTORY OF VINNITSIA

ГРИГОРІЙ АРТИНОВ – ТВОРЕЦЬ АРХІТЕКТУРНОЇ ІСТОРІЇ ВІННИЦІ

Yaroshchuk I. V. / Ярошчук І.В.,*PhD in history, docent / к.і.н., доцент**orcid.org/0000-0001-8639-6648***Vlasyuk P. / Власюк П.,***студентка/ student**Київський національний університет будівництва та архітектури**Kyiv National University of Civil Engineering and Architecture**м. Київ, Повітрофлотський проспект, 31, 03037**Kyiv, Povitroflotskyi Avenue, 31, 03037*

Анотація. Архітектура є безмовним літописом, зафіксованим у будівлях, лініях та кольорах міст, через які архітектори, такі як Григорій Артинов, висловлюють думку і формують обличчя міста. Без його внеску сучасна Вінниця була зовсім іншою.

Збереження архітектурної спадщини є завданням для сучасного містобудування, що включає дослідження об'єктів та розробка охоронних зон, забезпечення збереження культурної спадщини. Прикладом є містобудівна діяльність Г. Артинова який створюючи архітектурні споруди формував ідентичність міста та піклувався про його середовище.

Ключові слова: Григорій Артинов, архітектурна спадщина, ідентичність міста, міський простір, Вінниця.

Abstract. Architecture is a silent chronicle recorded in the buildings, lines, and colors of cities, through which architects like Hryhorii Artynov express their opinions and shape the face of the city. Without his contribution, modern Vinnytsia would be completely different.

Preserving architectural heritage is a challenge for modern urban planning, which includes researching sites and developing protection zones to ensure the preservation of cultural heritage. An example is the urban planning activity of H. Artynov, who, by creating architectural structures, shaped the identity of the city and took care of its environment.

Key words: Hryhorii Artynov, architectural heritage, city identity, urban space, Vinnytsia.

Вступ. Архітектура – це закарбований у будівлях, лініях та кольорах спосіб, яким місто розмовляє з його мешканцями через архітекторів, здатних висловити думки через камінь і простір. Одним із таких майстрів був Григорій Артинов – інженер, архітектор і містобудівник, без якого сучасна Вінниця мала б зовсім інше обличчя.

Основний текст. Починаючи з останнього десятиліття XIX століття, міське будівництво почало набувати впорядкованого характеру. Завдяки архітектурним проектам зростали нові житлові райони на лівому березі Південного Бугу. З'являлися адміністративні й громадські споруди, переважно дво- та

триповерхові. Незважаючи на нові урбаністичні тенденції Вінниця майже не мала не лише значних будівель, але й простого благоустрою вулиць. Головна частина повітового центру - правобережне Нове місто виглядало, як занедбане містечко [1].

26 липня 1900 р. міський голова Н. Оводов пропонує посаду головного міського архітектора Г. Артинову Прихід Артинова на посаду головного архітектора став справжнім стартом масштабної трансформації Вінниці. Міське планування отримало нове дихання: мережа вулиць орієнтувалася на головну артерію – Поштову, яка починалась у Калічі й вела до мостів через Буг. Від них продовженням була вулиця Замостянська, що з'єднувала центр із залізницею. На 1911 рік місто вже мало 44 вулиці, 11 провулків та 6 майданів, більшість із мали типові назви: Садова, Базарна, Торгова, Купецька, Дворянська. Активно проводилась модернізація міста: мощення центральних вулиць, облаштування тротуарів цеглою та плиткою, закладання парків і бульварів на головних вулицях. Саме в цей період Артинов, який очолював архітектурне управління з 1900 року і до кінця свого життя, наповнював місто будівлями, що й сьогодні приваблюють туристів з усього світу. Його архітектурна діяльність стала початком нової архітектурної епохи [2, с 5]. А розвиток промисловості та торгівлі перетворив Вінницю на вагомий адміністративний і комерційний центр.

За неповні два десятиліття Артинов не просто створив низку споруд – він повністю перетворив міський простір. Архітектор тяжів до стилю модерн, доповнюючи його елементами неоренесансу, готики, еkleктики, однак не обмежувався рамками одного напрямку. Його будівлі – це втілення гармонії між зручністю, естетикою та людяністю. Він проєктував не для самовираження, а для комфорту мешканців. Його архітектура спонукає до думок, розслабляє, надихає. Вона не просто була фоном для історії – вона її активна складова.

Найвідоміші споруди Григорія Артинова – будівлі жіночої гімназії (1900), готель «Савой» (1907-1913); міський театр (1910), міська Думи (1911), міська бібліотеки (проєктування з 1902, споруджено 1906), водонапірна вежа з спорудами вінницького водогону (1911-1912), церква Воскресіння Христового на

православному кладовищі (1910), синагога Райхера (1903), будівля окружного суду та міської управи (1909-1912), кам'яні сходи до порогу (1908) та інші.

Темпи та обсяги будівництва, порівняно з попередніми часами, стали вражаючими. За інформацією Людмили Денисової, кількість спроектованих Григорієм Артиновим для Вінниці об'єктів сягає 200. серед них – усі громадські будівлі та храми міста, періоду 1900-1914 рр., більшість прибуткових будинків та особняків, перші мережі водогону та каналізації, електропостачання трамвая, виробничі підприємства, мости, сквери та бульвари Вінниці [3, с 10].

Прогулюючись центральними вулицями Вінниці, складно не натрапити на об'єкти, створені Артиновим. Вони не лише збереглися, а й залишаються функціональними та служать прикрасою міста. Яскравим прикладом цього є готель «Савой», зведений у 1912–1913 роках. Для тогочасної Вінниці він був справжнім проривом – і з точки зору дизайну, і технологій. Елегантний фасад у стилі модерн з ознаками неоренесансу прикрашений витонченою ліпниною, арками, балконами й мансардними вікнами. Цей ансамбль створював відчуття стилю, близького до Західної Європи, але водночас теплого та доступного.

Інтер'єри готелю були не менш вражаючими: водяне опалення, електрика, ліфт – рідкість для того часу. Кожен номер мав ванну кімнату, дзеркала на всю висоту й телефонне з'єднання з рецепцією. Простір спроектовано з думкою про комфорт: просторі коридори, мармурові сходи, зали з вітражами – усе це створювало атмосферу вишуканості. Готель не просто займав місце – він формував простір навколо, звертаючись до містян відкритістю та статусністю.

Цей стиль продовжився й в інших роботах Артинова, зокрема у Вінницькому театрі ім. М. К. Садовського[4]. Театр став символом гармонійного поєднання форми, сенсу і функціональності, був відкритим до міста: з чіткою симетрією, стриманим декором, великими вікнами. Він не пригнічував – він запрошував. Його інтер'єри були створені з особливою увагою до деталей, а сценічні декорації виготовлялися в знах майстернях Одеси. Артинов розумів: архітектура театру має підкреслювати силу вистав, а не затьмарювати її зовнішнім блиском. На жаль, початкова будівля театру була пошкоджена під час

Другої світової війни. Сьогодні ми бачимо вже реконструйовану версію, але її серцевина – проєкт Артинова – залишилася. В її основі досі відчувається той самий дух: стриманий, але емоційний, функціональний, але красивий.

Ще одна відома не пересічна будівля побудована архітектором – водонапірна вежа. Вежа, яку він проектував у 1911-1912 роках, стала важливою архітектурною домінантою Вінниці, поєднуючи функціональність та естетику. Форма вежі промовляє дуже чітко: вертикальність – як символ росту, розвитку. Матеріал – червона цегла, як у більшості ключових споруд Артинова: тепла, земна, міцна. Вікна вузькі, видовжені – архітектурний ритм. Її восьмигранна форма не випадкова – вона не дозволяє споруді "втонутися" серед квадратної забудови. Це не просто башта – це композиційна відповідь місту, жест, звернений до оточення. Унікальність цього об'єкта ще й у тому, що в ній об'єднувалося все, що цінував Артинов: функціональність, естетика, символіка, інженерія. Башта мала не лише накопичувати воду, а й служити оглядовим пунктом для виявлення пожеж. І все це – у формі, яка не принижує місто інфраструктурою, а навпаки – прикрашає його. Вежа пережила революцію, зміни режимів, втрату початкового призначення – але ніколи не втратила своєї вагомості для жителів міста. Коли її водяні функції зникли, її перетворили на бібліотеку, а пізніше – на музей [5].

Артинов також вніс важливий внесок у розвиток міста через електричний трамвай, нові мости та системи водопостачання.

Він активно працював над генеральним планом Вінниці, враховуючи багато чинників, які сьогодні є стандартами для урбаністів. Артинов піклувався про долю міста і підтримував просвітницькі ініціативи. Його спадщина нараховує понад 40 муніципальних проєктів, серед яких є житлові "прибуткові" будинки, приватні маєтки та громадські будівлі, навчальні заклади (приміщення реального училища та жіночої гімназії). Він щиро переймався долею міста, підтримував просвітницькі ініціативи, працював із українською громадою. У листах до друзів (деякі збереглися в міському архіві) Артинов писав, що найбільша цінність архітектора – це довіра міста. Його турбувало, як будівлі «впишуться» в життя

містян, як вони будуть сприйматися через 10, 20, 100 років [6].

Спадщина Артинов не була забута. В 2000-х було створено міський музей у водонапірній вежі, частково присвячений архітектору, одна з вулиць Вінниці носить ім'я Г. Артинова.

Продовжуючи традиції в урбаністичному просторі міста важливими залишається розробка та дотримання заходів, що забезпечують охорону містобудівної спадщини та нерухомих пам'яток. Пріоритетним напрямком діяльності в межах історичних ареалів історичних населених місць є збереження традиційного характеру середовища, збереження місто формівної ролі архітектурної спадщини. Заходами, які можуть забезпечити містобудівну охорону та збереження нерухомих пам'яток у комплексі зі збереженням традиційного характеру середовища історичних місць, є: дослідження архітектурної та містобудівної спадщини з метою виявлення об'єктів цієї спадщини, які заслуговують занесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, паспортизацію та здійснення процедури експертної оцінки з подальшою державною реєстрацією об'єктів. В історичних населених місцях необхідно провадити дослідження при розробленні історико-архітектурних опорних планів. Важливим є також розроблення історико-архітектурних опорних планів та опрацювання проектів зон охорони пам'яток з подальшим затвердженням меж і режимів використання зон охорони пам'яток. Визначення історичних ареалів населених місць та затвердження їх меж і режимів використання та розроблення і затвердження правил охорони та використання історичних ареалів, місцевих правил забудови[7, с 4-6]. Тільки повний комплекс цих робіт, проведених послідовно в зазначений термін групою фахівців, може забезпечити результативність заходів містобудівної охорони культурної спадщини і традиційного характеру середовища.

Висновки. Збереження архітектурної спадщини є важливим завданням для сучасного містобудування. Дослідження і паспортизація об'єктів, розробка охоронних зон та історико-архітектурних опорних планів є необхідними заходами для збереження культурної спадщини.

Сьогодні, коли говоримо про реконструкцію міст, збереження історичної пам'яті, розвиток української архітектури – приклад Артинова особливо надихає. Він не чекав ідеальних умов, а творив у тих, які мав. Творив так, що його споруди не втратили своєї сили донині. не просто історична постать. Він – приклад того, як архітектор може не лише “будувати”, а створювати ідентичність міста. Він показав, що архітектура – це не про стиль заради стилю. Це про відчуття місця, повагу до людини, турботу про середовище, наголошуючи на важливості створення ідентичності міста через повагу до його архітектурного контексту.

Література:

1. Байлема Д., Громова Л. Творець архітектурного обличчя нової Вінниці. Імпульс. 2007. 13 лют.(№2).
2. Творець архітектурної історії Вінниці початку ХХ століття: до 150-річчя від дня народж. Г. Артинова (1860-1919): бібліогр. покажч. / Вінниц. ОУНБ ім.К.А.Тімірязєва; уклад.: Г. М. Авраменко; авт. ст. «Григорій Артинов – видатний зодчий Поділля» С.О.Царенко; ред. М.Г.Спиця; відп. за вип. Н. І. Морозова. – Вінниця, 2010. – 32 с.
3. Денисова Л. Модерн у Вінниці. Подільський телеграф. 2001. №4.10с.
4. Денисова Л.М. Музично-драматичний театр ім. М. К. Садовського. Рукописи 2004, 2011рр. статей до енциклопедичний видання "Звід пам'яток історії та культури України".
5. Добровольська Н. З історії вінницької вежі. Поділ, старовина: наук. зб. / Вінниц. обл. краєзнав. музей. Вінниця, 2003. С. 126-129
6. Паспорт пам'ятки архітектури ХІХ ст. Приміщення реального училища в м. Вінниці по вул. Соборній, 87 (торгово-економічний інститут) 1999р. ДАВО, Ф.Р-4510, Оп.1. Спр.767.
7. Історико-містобудівні дослідження: Васильків, Вінниця, Горлівка, Ізмаїл / За ред. Вечерського В. В.; Відп. за вип. Сердюк О. М. - К.: 2011. - 276 с.; 136 іл. (Науково- дослідний інститут пам'ятко охоронних досліджень).